

ANTICS CULTIUS DE VINYA, ARA DESAPAREGUTS, A LA PLANA DE VIC

Gemma Mataró Vázquez

Universitat de Vic.

Paraules clau: *vinya, plana de Vic, fil·loxera, segle XIX.*

Summary: *The vineyard growing disappeared in the «Plana de Vic» in the XIXth century, although it had existed during ten centuries. In this study is present a research to know the causes and the circumstances of the disappearance at the wine activity in the «Plana».*

Key words: *vineyard, plana de Vic, phylloxera, XIXth century.*

Introducció

A la plana de Vic, el conreu de vinya hi va ser present des del segle IX fins a finals del segle XIX. Durant onze segles la vinya va ser un cultiu molt important a la plana, encara que hi va haver unes devallades al llarg dels anys, com més endavant s'especificarà.

El coneixement de la presència de vinya a la zona durant aquests onze segles ha estat possible gràcies a una anàlisi de la història de la plana de Vic, a visites a arxius municipals i entrevistes a alguns habitants de les poblacions de la plana, a converses amb persones coneixedores del tema, com ara el Sr. Carles Puigferrat i el Sr. Felip Vall, i a la consulta de la bibliografia existent relacionada amb la plana de Vic i el conreu de la vinya; i també s'ha consultat bibliografia relacionada amb el conreu de la vinya a altres indrets de Catalunya i d'Europa.

La vinya

Gràcies a la documentació existent, es pot confirmar l'existència del conreu de vinya a la plana de Vic des del segle IX. El document original més antic que s'ha pogut consultar està datat a l'any 890. De tota manera, és gairebé segur que hi havia vinya en anys anteriors a aquest, ja que no s'ha trobat cap referència en els documents estudiats que remarqués que aquest cultiu fos nou a la plana. Per aquesta raó, tot fa pensar que la vinya no va ser un cultiu innovador del segle IX. En canvi, sí que es pot dir que el segle IX és l'inici de tota una documentació datada al llarg dels anys fins arribar al segle XIX.

El document de l'any 890 (figura 1) es pot trobar a l'arxiu episcopal de Vic, i el seu contingut ens confirma la venda d'unes vinyes ubicades en terres de la plana.

L'objectiu d'aquest estudi és conèixer les zones que tenien cultiu de vinya i la importància d'aquest cultiu respecte a altres cultius existents. També s'ha intentat fer una caracterització de la vinya i, així, poder datar-ne l'origen, admirar el seu curs i referenciar la seva davallada i, finalment, explicar les raons i les circumstàncies de la seva desaparició. Per aconseguir això, de tota la documentació primària recollida tan sols farem al·lusió a aquella més representativa de cada segle i, alhora, anirem donant unes petites pinzellades per oferir una visió més global sobre cada època, intentant relacionar el cultiu de la vinya i la seva importància dins la societat i l'economia existents. L'any 918, més concretament el 17 de juliol, un matrimoni dona a un altre la meitat d'una vinya, situada dins el terme de Vic. També es troba documentació que acredita l'existència de vinyes a la mateixa zona els anys 948, 957 i 973, entre d'altres.

Durant l'edat mitjana la producció vinícola tenia força importància a la plana. El procés del jueu Salomó Vidal ens prova que les vacances de verema no eren menys importants que les de sega.¹ Un testimoni que confirma el fet històric del conreu de vi a la plana és l'existència de toponímia que, majoritàriament, es relaciona amb indrets i cases, com ara: Torrent de Vinyoles, Pla de la Vinya, Vinyets, Vinyes de la Serra, els del majolar; llocs que encara avui dia es poden visitar. També s'ha trobat documentació que dona fe de l'existència de vinya, concretament dels anys 1230 i 1305.

Sobre les runes de l'antiga ciutat d'Osona va construir-se Vic, que fou la seva successora. El procés del desenrotllament urbà es verificà gradualment durant el decurs de tres segles, i restà assolit des d'aleshores com a *ciutat de Vic*. Al seu entorn aparegueren els masos, enmig de terres i de vinyes de conreu. En el decurs del segle XII havia quedat estesa tota la xarxa de carrers i places que formà el tram urbanístic de la ciutat, i es pot destacar l'existència d'un portal que, més tard, es dirà de Malloles.²

Durant els segles XIII-XIV els mercats setmanals estaven molt arrelats a la ciutat de Vic. El rei Jaume I, el 1316, va concedir la creació de fires durant els primers dies de setembre; així doncs, podem afirmar que el comerç a la zona tenia una gran importància i estava en alça.

L'any 1223, a la reunió dels vassalls del Senyor de Gurb per capbrevar el seu domini, fou fet el capbreu del vi,³ la qual cosa demostra que gran part de les cases del terme collien vi. També, per un privilegi, l'onze de desembre de 1318 es donà protecció al vi que es produïa de les veremes procedents dels cultius de la vinya, aleshores molt estesa per la comarca, per tal d'evitar la competència forastera que en desvalorava els preus. La clara importància de la producció vinícola s'observa també en el fet que el vi no tan sols era utilitzat per al consum particular de cada casa, sinó que una part del que es produïa era venut a Vic, on el comerç fou molt considerable durant els segles XIV i XV.⁴

1. Vacances que es realitzaven per Sant Miquel de Setembre. Veg. Corbella Aliama. 1156.

2. Topònim de vinya.

3. Bofill, *Castell de Gurb*, p. 706.

4. Serra, *Les vinyes de la Plana de Vic*, p. 18-25.

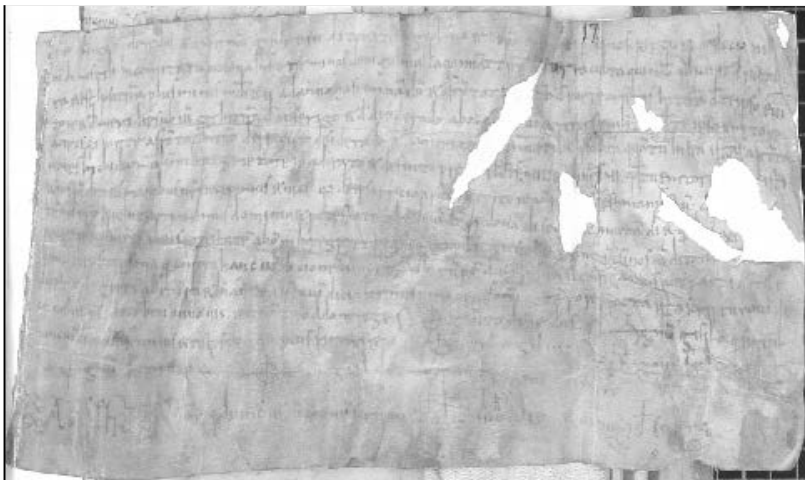

Fig.1

En el segle XVI hi ha un decaïment social i econòmic a la plana de Vic, i l'escassa població rural disseminada pels masos de les parròquies de la plana no donava prou per sostenir les produccions menestrals, cosa que provocà una minva del mercat ciutadà; a més a més, estava tancada la porta a les exportacions.⁵ Les ordenacions de 1567 ja donen disposicions perquè hom pugui tenir una major abundància de vi de la terra i s'eviti una excessiva importació. Com a representació de l'estat econòmic en què es vivia i de la importància que tenia la vinya i el vi respecte a la resta de conreus existents durant aquest segle, a continuació presentarem una relació dels ingressos normals percebuts pel Consell de la ciutat de Vic el 1575.⁶ (figura 2)

Desaparició

Felip II va atorgar un privilegi el 29 d'abril de 1593 pel qual concedia a la ciutat de Vic, mitjançant una exposició presentada pels seus consellers,⁷ un altre mostassaf, ja fos forani o de la Parròquia, per protegir la ciutat i les seves vinyes i també les de la resta de la plana. El motiu d'aquest privilegi és que es començava a viure una situació no gaire òptima, perquè les poques vinyes que existien en aquells moments —en comparació amb pocs anys enrere—, varen ser talades i malmeses per part de francesos i rodmons estrangers que es trobaven a la ciutat de Vic, factor que va provocar que els pagesos acabessin de talar i abandonessin gran

5. Junyent, *La ciutat de Vic i la seva història*, p. 170.

6. Junyent, *La ciutat de Vic i la seva història*, p. 181.

7. Serra, *Arxiu*, p. 175.

ASSUMPTE	INGRESSOS
	(Lliures)
Imposit i cabeçatge	404
Sabateria	188
Sal i oli	71
Verema	42
Peix	30
Farina	31
Blat	67
Fleca	261
Cana	28
Barra	37
Vi	582
Farços	30
Tenderia i ferreria	300
Honors i posicions	62
Fruita	144

Fig. 2

part de les vinyes.⁸ El fet que el sector vinícola disminuís a la plana de Vic fou un factor negatiu per a l'economia de la societat, que fins i tot va provocar una disminució d'habitants a la mateixa ciutat, tal com va passar a la resta de pobles de la plana, que es veien obligats a marxar a altres zones.

Com a resultat del conjunt de factors que tenen lloc al llarg del segle XVI, el món vinícola de la plana pateix una important davallada, encara que no es pot dir que desaparegui del tot, ja que es pot trobar documentació pertanyent a aquest segle, com una de datada l'any 1570,⁹ que ens fa saber que es feia la verema a una població de la plana de Vic. L'any 1575¹⁰ trobem una relació de sous amb una quantitat de terra vinícola treballada; per altra part, també podem datar la verema a la plana, ja que a una informació recollida l'any 1578,¹¹ hi diu que a darrers de setembre es feia la verema.

Com a representació de la situació que es vivia en aquest temps, citarem unes paraules que els consellers exposaren al rei l'any 1594:¹² «La ciutat de Vic està situada en terra circuida de muntanyes, sense passatge d'algun camí principal en el seu territori. El més que s'hi cull és blat i poc vi, i per consegüent, té molt poc tracte, comerç i negoci i concurs de gent. Hi

8. Serra, *Arxiu*, p. 175.

9. Munter, *Arxiu*, p. 31.

10. Munter, *Arxiu*, p. 31.

11. Munter, *Arxiu*, p. 31.

12. Junyent, *La ciutat de Vic i la seva història*, p. 170-171.

ha molt poques cases de llargs patrimonis, els oficis hi estan molt arruïnats per causa d'haver faltat els negocis i exercici de paireria de llana, que era del que més se sustentava. Altrament, molts ciutadans se'n són anats per altres parts, d'on de pocs anys ençà és vinguda la dita ciutat a disminució i ruïna». D'aquest i altres articles es desprèn que, a inicis del segle XVII, el cultiu de les vinyes havia de ser tant o més important que el dels cereals, ja que en les ordenacions de Vic de l'any 1603, en expressar la naturalesa dels sembrats, sovint s'hi repeteix la frase «vinya, hort o altra propietat».¹³ Així doncs, la vinya persistia a la plana de Vic malgrat la pèssima situació viscuda al llarg del segle anterior. El 30 d'abril de 1604 es van escriure articles sobre el vi, en els quals hi diu que l'impost sobre aquest, juntament amb la pólvora, és el principal patrimoni de la ciutat.¹⁴ Hi ha una llarga relació de documentació relacionada amb la vinya del segle XVII, la qual mostra que es continua conreant en aquestes terres. Per exemple, hi ha documentació de l'any 1614 que ens diu que hi ha una vinya a Tona.¹⁵

En una súplica adreçada el 1638 per la Confraria dels blanquers al Consell de Vic s'hi pot observar que el valor anual del vi pujava a unes 25.000 lliures, i que ja no s'esdevenia, com abans, que molts dels habitants de la plana visquessin principalment de la producció vinícola.¹⁶ L'any 1653 s'especifica el que una persona podria arribar a guanyar si hagués plantat vinya al mas Camps. L'any 1668 existeix l'arrendament d'unes vinyes.¹⁷ L'any 1677 se'n fa saber que hi ha una certa quantitat de vinya plantada a Centelles.¹⁸ Segons aquesta petita, però molt significativa, relació de documents anteriors, podríem afirmar que el cultiu vinícola tenia força al llarg del segle XVII. La vinya serà present durant dos segles més, els segles XVIII i XIX, encara que la seva importància econòmica anirà disminuint a mesura que el cultiu de cereals guanyant terreny. A continuació presentarem una relació de documents que confirmen la permanència de les vinyes al llarg del segle XVIII: l'any 1712 es fa referència a l'existència d'una vinya a Tona;¹⁹ l'any 1729 es comunica la venda d'un celler a Centelles;²⁰ segons un cens del Bisbat, l'any 1780 es pot dir que a Tona s'obtenien 30 càrregues de vi, i a Gurb 15 càrregues.²¹

13. Serra, *Arxiu*, p. 170.

14. Serra, *Arxiu*, p. 181.

15. Calvet, *Arxiu*, fol. 34

16. Serra, *Vinyes*, p. 37-40.

17. Alavall, *Arxiu*, fol. 32.

18. Alavall, *Arxiu*, fol. 238.

19. Balenyà, *Arxiu*, p. 36.

20. Balenyà, *Arxiu*, p. 38.

21. Antoni Pladevall, *Tona, mil cent anys d'història*, p. 284.

Durant els anys compresos entre el 1870 i el 1900 hi va haver una revifalla del vi del país a conseqüència de l'entrada de la fil·loxera a França i a Europa. Això va provocar que la vinya augmentés el seu valor, i que fins i tot s'elaborés el tipus de vi que França demanava. Però aquest augment de producció de vi durà tan sols un període de 30 anys, perquè el 1900 la fil·loxera s'introduïa a Espanya i en molt poc temps arrasava tot cep existent al llarg de la nostra regió.

Conclusions

D'una manera molt concisa i clara, podem dir que la causa de la desaparició del cultiu de vinya a la plana de Vic va ser l'entrada de la fil·loxera. Aquest factor va fer impossible la persistència de cap cep existent en aquell moment a qualsevol indret de la plana.

A més, també es poden esclarir els factors que van anar marcant la davallada progressiva del producte vinícola. El primer factor a ressaltar és que la vinya necessita una climatologia determinada i específica, que a la plana no existia; és a dir, les condicions climatològiques de la zona no eren gaire favorables per a un bo i òptim desenvolupament del cep.²² En canvi, el cultiu de cereal s'adapta molt més bé a aquestes condicions, cosa que propiciarà que avui el trobem més integrat i unit a aquesta terra. Com a resultat, i tenint una visió general del procés evolutiu del tema al llarg d'aquests segles, es pot afirmar que el conreu del vi fou substituït pel dels cereals,²³ ja que els cereals proporcionaven una aportació econòmica a la societat molt més elevada que no pas el cultiu de vinya; així, aquest és el segon factor, de la davallada de la vinya a la plana.

Per últim, parlarem de les mesures de líquids essent les del vi les més utilitzades. Les mesures que s'utilitzaven a Barcelona són la base de comparació; aquestes mesures són les següents:²⁴ càrrega: equival a trenta-dos quaters; mitja càrrega: equival a setze quaters; barreló: equival a vuit quaters; mig quarter: equival a seixanta-quatre parts de càrrega; quarteró: quarta part de quarter i cent vint, vuitena part de càrrega; mig quarteró: vuitena part de quarter i dos-cents cinquanta, sisena part de càrrega. El sistema de Vic i el de la pla és la càrrega de vint-i-quatre quaters, amb una càrrega igual a la de Barcelona, que equival a 121 litres. Les mesures utilitzades a la zona de Vic i a la plana són el quarter i el quartó. I, com a última curiositat, direm que són les mateixes mesures que s'utilitzaven a Cervera.

Bibliografia

ALAVALL, *Arxiu*, fol. 12, fol. 238.

ALSINA I CATALÀ, C.; GASPAR, F. (1990), *Pesos, mides i mesures dels Països Catalans*, Barcelona, Curial.

22. Salarich, *Historia*, p. 300.

23. Salarich, *Historia*, p. 301.

24. Alsina i Català, *Pesos, mides i mesures*, p. 101.

BALENYÀ, *Arxiu*.

BOFILL, *Castell de Gurb*, p. 706.

CALVET, *Arxiu*, fol. 34.

JUNYENT, E. (1980), *La ciutat de Vic i la seva història*, Barcelona, Curial.

MUNTER, *Arxiu*, p. 18-25, 31, 37-40.

PLADEVALL, A. (1990), *Tona, mil cent anys d'història*, Vic, Eumo.

REPARÀS, G. (1928), *La plana de Vic*, Barcelona, Barcino.

SALARICH, J. (1854), *Vich su historia*, Vich, Soler hermanos, p. 300-301.

SERRA, J. (1879), *El archivo municipal de Vich*, Vich, Ramon Anglada y Pujals, p. 175, 180-181.